

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รายงานสภาพการใช้ที่ดิน และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2554

มหาสารคาม "เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ใจกลางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความสงบและเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้ชื่อว่า " เป็นดั่งศิลานครแห่งอีสาน " เนื่องจากมีสถาบันศึกษาอยู่มากมายหลายแห่ง รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับนักลงทุน ตลอดจนมีความเข้มแข็งของภาคเอกชน ซึ่งมีการร่วมมือของหอการค้าร่วมกับสภาอุตสาหกรรมจังหวัด รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และกลุ่มประเทศเศรษฐกิจอาเซียน มีชนหลายเผ่า เช่น ชาวไทยพื้นเมือง พูต ภาษาอีสาน ชาวไทยย้อและชาวผู้ไท ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายมีการไปมาหาสู่กัน ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันตามแบบของคนอีสานทั่วไป นอกจากนี้จังหวัด มหาสารคามยังมีศักยภาพด้านการเกษตรสูง เนื่องจากมีปริมาณน้ำฝนที่อยู่ในระดับปานกลางถึง ค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับจังหวัดที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วยกัน ทำให้สามารถปลูกพืชที่สำคัญ ๆ ได้หลายชนิด เช่น อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง ข้าว และยางพารา จึงมีโรงงานอุตสาหกรรม ขนาดใหญ่รองรับผลผลิตทางการเกษตรอยู่หลายแห่ง จึงควรกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ ต่างๆ รองรับการพัฒนาอย่างรวดเร็วของจังหวัด และทันกับการแข่งขันทางการตลาดทั้งภายใน และ ภายนอก โดยต้องสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้นข้อมูลสภาพการใช้ที่ดินที่เป็น ปัจจุบันจึงถือได้ว่าเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ กรมพัฒนาที่ดินจึงนำการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ภูมิศาสตร์ เข้ามาช่วยในการจัดทำฐานข้อมูลสภาพการใช้ที่ดินจังหวัดมหาสารคาม ร่วมกับการสำรวจ ภาคสนาม ซึ่งได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2553 - 30 กันยายน 2554 ผลการดำเนินการดังนี้

1. สภาพการใช้ที่ดินจังหวัดมหาสารคาม ปี พ.ศ. 2554

จังหวัดมหาสารคามมีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 3,307,302 ไร่ พบว่ามีการใช้ที่ดินจำแนกตามประเภท รายละเอียดดังนี้

- 1) พื้นที่เกษตรกรรม เป็นประเภทการใช้ที่ดินที่มีเนื้อที่มากที่สุด คือ 2,766,081 ไร่ หรือร้อยละ 83.64 ของเนื้อที่จังหวัด พืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ นาข้าว 2,159,405 ไร่ อ้อย 117,519 ไร่ มันสำปะหลัง 159,827 ไร่ ยูคา 90,625 ไร่ และ ยางพารา 7,691 ไร่ เป็นต้น
- 2) พื้นที่ป่าไม้ มีเนื้อที่รวม 137,037 ไร่ หรือร้อยละ 4.14 ของเนื้อที่จังหวัด โดย พื้นที่ป่าลัดใบรอสภาพฟื้นฟู มีเนื้อที่มากที่สุด 97,229 ไร่ รองลงมาได้แก่ ป่าลัดใบสมบูรณ์ มีเนื้อที่ 19,414 ไร่ และสวนป่าสมบูรณ์ 18,994 ไร่ ตามลำดับ
- 3) พื้นที่เบ็ดเตล็ดมีเนื้อที่รวม 90,090 ไร่ หรือร้อยละ 2.72 ของเนื้อที่จังหวัด ส่วนใหญ่เป็น ไม้ละเมาะ 57,538 ไร่ พุ่มหญ้า 14,594 ไร่ และพื้นที่ลุ่ม 13,625 ไร่ ตามลำดับ

4) พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง มีเนื้อที่รวม 200,398 ไร่ หรือร้อยละ 6.06 ของเนื้อที่จังหวัด พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่หมู่บ้าน 133,880 ไร่ รองลงมาได้แก่ พื้นที่สถานที่ราชการและสถาบัน ต่างๆ มีเนื้อที่ 34,780 ไร่ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามและตัวเมืองและย่านการค้า 24,494 ไร่ เช่น คาร์กิลล์สยาม บริษัทสารคามเกษตรจำกัด เป็นต้น

5) พื้นที่แหล่งน้ำ มีเนื้อที่รวม 113,009 ไร่ หรือร้อยละ 3.44 ของเนื้อที่จังหวัดส่วนใหญ่เป็นพื้นที่บึง มีเนื้อที่ทั้งหมด 37,350 ไร่ รองลงมาได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง 34,098 ไร่ และอ่างเก็บน้ำ 25,542 ไร่ เป็นต้น

2. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจังหวัดมหาสารคาม ระหว่างปี พ.ศ. 2549 และ ปี พ.ศ. 2554 ที่สำคัญได้แก่

1) พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง มีเนื้อที่เพิ่มขึ้น 5,005 ไร่ เนื่องมาจากการขยายตัวของ ชุมชน เป็นสถานที่ราชการและสถาบันต่าง ๆ ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏ โรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ บริษัท 2) พื้นที่เกษตรกรรม มีเนื้อที่เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2549 รวม 9,517 ไร่ เมื่อพิจารณาเป็นรายพืชที่สำคัญ จะพบว่าพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นเพิ่มขึ้นมากที่สุด 50,501 ไร่ โดยมีพื้นที่ปลูกยูคาลิปตัสเพิ่มขึ้นมากที่สุด 42,487 ไร่ ซึ่งเปลี่ยนแปลงมาจากพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังในปี พ.ศ. 2549 มากที่สุดเช่นกัน จำนวน 15,141 ไร่ และรองลงมาได้แก่ พื้นที่ปลูกยางพารา 6,851 ไร่ เปลี่ยนแปลงมาจากพื้นที่ปลูกอ้อยในปี พ.ศ. 2549 มากที่สุด 1,579 ไร่ ส่งผลให้พื้นที่พืชไร่ในภาพรวมลดลง 74,955 ไร่ ในขณะที่พื้นที่ปลูกพืชไร่ชนิดอื่นๆ ลดลง 36,798 ไร่ ทั้งนี้เนื่องมาจากโรงงานอุตสาหกรรมยางพารา น้ำตาล แป้ง มันสำปะหลัง และโรงงานอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ มีความต้องการวัตถุดิบป้อนโรงงานมากขึ้นจึงส่งผลให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนจากผลผลิตยางพารา อ้อย มันสำปะหลังและยูคาลิปตัสเพิ่มสูงขึ้นทำให้มีการขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้น

3) พื้นที่ป่าไม้ โดยภาพรวมพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดมหาสารคามลดลง 8,602 ไร่ แต่เมื่อ พิจารณาในรายละเอียด พบว่า ป่าผลัดใบรอสภาพพื้นที่พุ่มไม้เนื้อที่ลดลง 6,682 ไร่ เปลี่ยนไปเป็นปลูกอ้อยมันสำปะหลังและยางพารา ในขณะที่ป่าผลัดใบสมบูรณ์มีพื้นที่ลดลง 1,519 ไร่ โดยเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง มากที่สุด 2,027 ไร่ และยูคาลิปตัส 1,971 ไร่ ซึ่งมีสาเหตุหลักคือการเพิ่มจำนวนของประชากรในจังหวัด จึงมีความต้องการพื้นที่ทำกินเพิ่มมากขึ้น

4) พื้นที่แหล่งน้ำ มีเนื้อที่เพิ่มขึ้น 2,275 ไร่ เป็นอ่างเก็บน้ำ บ่อน้ำในไร่นา และคลองชลประทาน

5) พื้นที่อื่นๆ มีเนื้อที่ลดลง 6,607 ไร่ โดยพบว่าเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่ปลูกยูคาลิปตัสมากที่สุด 2,667 ไร่ รองลงมาคือพื้นที่นาข้าว 2,280 ไร่ และพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง 1,084 ไร่ เนื่องจากประชากรต้องการขยายพื้นที่ทำกิน เพื่อเพิ่มรายได้

3. ข้อเสนอแนะ

1) การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพืชไร่ผสม ไปเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้นโดยเฉพาะ อ้อย มันสำปะหลัง และยางพารา ถึงแม้ว่าในปีการผลิต 2554 ราคาของผลผลิตอ้อย มันสำปะหลังและยางพารา จะค่อนข้างสูง อันเนื่องมาจากขาดวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรม เพราะภัยแล้ง และปัญหาศัตรูพืช แต่การเพิ่มพื้นที่ปลูกของพืชเศรษฐกิจทั้ง 3 ชนิด อาจส่งผลกระทบต่อ ราคาผลผลิตได้ในภายหลัง ซึ่งในปีการผลิต 2554 พบว่าราคารับซื้อผลผลิตลดลงอย่างต่อเนื่อง แม้จะมี มูลค่าไม่มากนัก รัฐบาลจึงควรมีการกำหนดนโยบายในการผลิตพืชเศรษฐกิจให้เป็นรูปธรรม เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ

2) พื้นที่ป่าในจังหวัดมหาสารคามลดลงอย่างต่อเนื่องในระยะเวลา 4 ปี รวมเนื้อที่ป่าที่ลดลง 8,602 ไร่ เนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากร ที่ต้องการเพิ่มพื้นที่ผลิตมันสำปะหลังอ้อย ยางพารา และยูคาลิปตัส จึงมีการบุกรุกเข้าไปทำประโยชน์ในเขตพื้นที่ป่า ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสมดุล ธรรมชาติในระยะยาวได้ ภาครัฐควรมีกลไกป้องกัน และบริหารการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่ให้มี ประสิทธิภาพอย่างสูงสุด รัฐบาลจึงควรมีมาตรการที่เข้มงวด เพื่อรักษาพื้นที่ป่าไม้ ที่เป็นป่าสมบูรณ์ ให้คงสภาพอยู่เพื่อรักษาความสมดุลในระบบนิเวศวิทยาภายในพื้นที่

3) พื้นที่นาข้าวเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศไทย มีแนวโน้มลดลงต่อเนื่องเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนที่มากกว่าการผลิตข้าว หรือเป็นพื้นที่ชุมชนหรือสิ่งปลูกสร้าง จึงส่งผลให้ผลผลิตข้าวลดลงอย่างต่อเนื่องสวนทางกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศได้ในอนาคต รัฐบาลจึงควรมี การติดตามการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถกำหนดนโยบายสำหรับป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

4) การศึกษาครั้งนี้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถนำข้อมูลไปพิจารณาเพื่อกำหนดแนวทางนโยบายการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีประสิทธิภาพ และสามารถใช้อย่างยั่งยืนต่อไป